

BİZ QAYIÐ DACAÐIQ

QƏRBİ AZƏRBAYCAN

“Əminəm ki, gün gələcək və Qərbi Azərbaycan-
dan olan soydaşlarımız, onların yaxınları, uşaqları, nə-
vələri tarixi diyarımız olan Qərbi Azərbaycana qa-
yılacaqlar. Mən əminəm ki, bu gün gələcək və
əminəm ki, Qərbi azərbaycanlılar böyük coşqu və
həvəslə öz doğma torpaqlarına qayıdır orada yaşı-
yacaqlar. Bunu deməyə əsas verən bir çox amillər var.
Onlardan yəqin ki, ən önəmlisi xalqımızın tarixi yadda-
şıdır. Bu gün Zəngilan rayonunun Ağalı kəndinin nü-

munəsi bunu deməyə əsas verir. Bu gün Zəngilan rayonunun Ağalı kəndində yaşayan insanların böyük əksəriyyəti, eyni zamanda, uşaqlar, gənclər onlar üçün doğma olan o torpaqları heç vaxt görməmişlər. Torpaq həsrəti və Vətən sevgisi onları oraya getməyə vadar etdi. Onların arasında hətta Bakıdan, Sumqayıtdan gedənlər də az deyil. Yəni, bu, xalqımızın xüsusiyyətidir, torpaq həmişə çəkir. Əminəm ki, Qərbi azərbaycanlılar da bu fikirlə, bu arzu ilə yaşayırlar. Qərbi Azərbaycan bizim

tərir ki, Qərbi Azərbaycan Azərbaycan diyarıdır, şəhərlərin, kəndlərin adları Azərbaycan mənşəlidir və biz yaxşı bilirik ki, indiki Ermənistən ərazisində tərix boyu Azərbaycan xalqı yaşayıb. İndi əsas vəzifə ondan ibarətdir ki, dünya ictimaiyyəti də bunu bilsin”

**İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti**

İrevanda Azərbaycan dilli ali təhsilin tarixi

Qərbi Azərbaycanda Azərbaycan dilində ali pedaqoji təhsilli kadr hazırlığı

(Əvvəli qəzetiñ 27 yanvar tarixli sayında)

tarixli qərarına əlavə olaraq "Kolxozçuların və digər azərbaycanlı əhalinin Ermənistən SSR-dən Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi ilə əlaqədar tədbirlər haqqında" ikinci qərar qəbul etmişdir. Həmin qərarlara əsasən azərbaycanlılar indiki Ermənistandan tarixi etnik torpaqlarından deportasiya edildi. Dağlıq ərazi-dən Azərbaycanın Kür-Araz ovalığına köçürü-lənlərin böyük eksriyəti iqlim çətinliklərinə dözməyərək həyatla vidalaşmalı oldular. Etnik təmizlənməyə məruz qalan kənd və qəsəbələrin bəzilərində ibtidai, bəzilərində yeddiilik, bəzilə-rinde isə doqquzilik məktəblər öz fəaliyyətini dayandırdı. Pedaqoji Texnikum Azərbaycan Respublikasının Xanlar rayonuna (indiki Göygöl) köçürüldü. Ermənistən Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Azərbaycan bölməsinin tələbələri (gələ-

qəbulu aparıldı. Lakin Ermənistan SSR Maarif Nazirliyi Ermənistan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Azərbaycan dilində tarix ixtisası ilə bağlı fənləri tədris edən kadrların olmaması ilə bağlı təqdimatını əsas götürərək, 1970-71-ci tədris ilində tarix - filologiya ixtisasının ikinci kurs tələbələrini filologiya ixtisasına keçirmişlər. Beləliklə, 1971-1972-ci tədris ilindən Filologiya fakültəsinin Azərbaycan bölməsi yaradılmış, elə həmin tədris ilindən Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimliyi ixtisasına 25 nəfər olmaqla qəbul aparıldı. Filologiya fakültəsinin Azərbaycan bölməsi 1988-ci ilə kimi fəaliyyət göstərmişdir. 1988-ci ilde azərbaycanlıların Ermənistandan tarixi - etnik torpaqlarından deportasiyası ilə əla-qədar Ermənistan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Filologiya fakültəsinin Azərbaycan bölməsi də bağlanmış, azərbaycanlı tələbələrin təhsillərini Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda (indiki Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti), Naxçıvan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda (indiki Naxçıvan Dövlət Universiteti), Gəncə Dövlət Pedaqoji İnstitutunda (indiki Gəncə Dövlət Universiteti) davam etdirilmişdir.

R.Vəlibəyov indiki Ermənistanda Azərbaycan dilində nəşr olunmuş "Qızıl Şəfəq", "Sovet Ermənistanı" qəzetlərinin redaktoru olmuşdur. O, partiya və sovet orqanlarında da çalışmışdır. 1922-1924-cü illərdə əhalisinin əksriyyətinin azərbaycanlılar təşkil etdiyi Qərbi Azərbaycanın Vedi rayonunda İcraiyyə Komitəsinin sedri, daha sonra Vedi rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi vəzifələrində işləmişdir. R.Vəlibəyov Ermənistan KP MK-nın şöbə müdürü, Ermənistan Xalq Komissarları Soveti sədrinin müavini (1937), Ermənistan SSR Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini (1949-1962) kimi məsul vəzifələrdə, bir müddət İstanbulda SSRİ-nin Türkiye Respublikasındaki səfirliyində çalışmışdır. Bununla yanaşı R.Vəlibəyov pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul olmuşdur. 1960-ci illərdən Ermənistan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Azərbaycan bölməsində "Siyasi iqtisad" fənnindən dərs demişdir. Onun "Keçmişdən səhifələr" kitabı 1969-cu ildə İrəvanda "Hayastan" nəşriyyatında nəşr olunmuşdur.

Partiya və sovet orqanlarında uzun müddət qüsursuz və səmərəli fəaliyyətinə görə Rza Vəlibəyov "Qırmızı Əmək Bayrağı" ordeni ilə təltif edilib.

Rza Vəlibəyov 1974-cü ildə vəfat etmiş və İrəvanda Fəxri xiyabanda dəfn edilmişdir. Rza Vəlibəyov vicdanlı, saf əqidəli bir şəxs olmuşdur. Pedaqoji fealiyyəti dövründə ona çatacaq əmək haqqını usaq bağçasına, dövlət fonduna keçirirdi. Ömrünün sonunda tek yaşıyordı. Vefatından 3 gün xəbər tutulmamışdır. Onun dəfnində Ermənistan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda təhsil alan Azərbaycan bölməsinin tələbələri bir nefər kimi iştirak etdi. Bu sətirlərin müəllifi də həmin dəfn mərasiminin iştirakçı olmuşdur. Tələbələr müəllimlərinə ehtiram olaraq cənazəsini uzun bir məsafəni qötürərək Fəxri xiyabana kimi ciyinlərində apardılar. Bir faktı da qeyd edim. Dəfn mərasimi

mində iştirak eden dövlət orqanlarının erməni nümayəndələrindən bir nəfər belə Rza Vəlibeyovun cənazəsini ciyinlərinə almadı. Çünkü Rza Vəlibeyov türk (azərbaycanlı) idi. Erməni vəsiatçı erməni xəstəliyi. Cox acımacaçıdı!

xısləti, erməni xəstəliyi! Cox acınacaqlı idi!

Ermənistan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Azərbaycan bölməsi fəaliyyət göstərdiyi dövrdə azərbaycanlı alimin rəhbərlik etdiyi yalnız bir kafedra - "Azərbaycan dili və ədəbiyyatı" kafedrası yaradılmışdır. Bu kafedranın müəllimləri Azərbaycan dilinə və ədəbiyyata aid bütün fənləri tədris edirdilər. Kafedraya 1980-ci illərə

milləşdirmə İnstitutunun Azərbaycan bölməsi üzrə metod kabinetinin müdürü pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru Arzuman Qəmbərov, Əli Dalqılıçov, İrəvandakı M.F.Axundov adına orta məktəbinin direktoru Adil Süleymanov, C.Cabbarlı adına İrəvan Dram Teatrının direktoru, şair Hidayət Orucov dərs demişlər. Azərbaycan bölməsində professor R. Bağramyan “Dilçiliyə giriş”, dosent S.Petrosyan “Sov.İKP tarixi” fənlərini Azərbaycan dilində tədris etmişlər. Bununla yanaşı bəzi fənlərin tədrisi üzrə ixtisaslı kadrları olmadığı üçün Bakıdan müxtəlif illərdə ayrı-ayrı ali məktəblərdən, elmi müəssisələrdən tanılmış alimlər dəvət olunurdu. Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutundan (indiki Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti) professor Zeynal Tağızadə (“Müasir Azərbaycan dili” fənni üzrə), professor Fərhad Fərhadov (“Qədim və orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı” fənni üzrə), dosent Bilal İbrahimov (“Azərbaycan dilinin tarixi qrammatikası”, “Azərbaycan dilinin dialektologiyası” fənləri üzrə), dosent Azər Hüseynov (“Azərbaycan dilinin dialektologiyası” fənni üzrə), professor Alməmməd Alməmmədov (“Rus ədəbiyyatı” fənni üzrə), dosent Məmmədbağır Həyatzadə (“Xarici ölkələr ədəbiyyatı” fənni üzrə), professor Nizami Xudiyev (“Azərbaycan ədəbi dili tarixi” fənni üzrə), dosent Yunis Məmmədov (“Orxon-Yenisey yazılı abidələrin dili” fənni üzrə), professor Əlisa Şükürlü (“Azərbaycan dilinin tarixi qrammatikası”, “Azərbaycan ədəbi dili tarixi” fənləri üzrə), professor Aydin Hacıyev (“Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi metodikası” fənni üzrə), professor Bayram Əhmədov (“Azərbaycan dialektoriyası” fənni üzrə), professor Vilayət Əliyev (“Müasir Azərbaycan dili” fənni üzrə), Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasından (Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası) professor Həmid Əliyev (“Azərbaycan tarixi” fənni üzrə), professor Elməddin Əlibəyզadə (“Azərbaycan ədəbiyyatı” fənni üzrə), Azərbaycan Dövlət Universitetindən (indiki Bakı Dövlət Universiteti), professor Əkbər Bayramov (“Psixiologiya” fənni üzrə), Naxçıvan Dövlət Pedaqoji İnstitutundan (indiki Naxçıvan Dövlət Universiteti) filologiya elmləri namizədi, dosent Arif Əliyev (“Rus ədəbiyyatı” fənni üzrə).

rə) dəvət edilmiş və onlar Filologiya fakülətinin Azərbaycan bölməsində dərs demişlər. 1974/1975-1986/1987-ci tədris illərində Qərbi Azərbaycanda Azərbaycan ümumi orta məktəblərində ehtiyac duyulan ali pedaqoji kadr hazırlığı həm də kooperasiya yolu ilə həyata keçirilmişdir. Bununla əlaqədər Ermənistan SSR Maarif Nazirliyinin bilavasita nəzarəti altında Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda təhsil almaq şərti ilə Ermənistan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda biologiya müəllimliyi, coğrafiya müəllimliyi, kimya müəllimliyi, tarix müəllimliyi, riyaziyyat müəllimliyi, fizika müəllimliyi ixtisasları üzrə kadr hazırlanıb, həyata keçirilmişdir.

İrəvanda Azerbaycan dilində fealiyyət göstərmış ali pedaqoji təhsil tarixinin, ümumiyyətlə, maarifçilik tarixinin öyrənilməsinin Azerbaycan təhsil tarixində xüsusi əhəmiyyəti və yeri vardır. Bu sahədə professor Cəfər Cəfərovun, professor Fərrux Rüstəmovun, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Nazim Mustafanın, dosent Cəlal Allahverdiyevin, professor Həsən Bayramovun, dosent Ziyəddin Məhərrəmovun və b. maraqlı araşdırılmaları olsa da, hələ də bu sahədə görülesi işlər çoxdur. Bu sahədə elmi-tədqiqat işlərinin aparılması pedaqogika elminin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biridir. Qərbi Azərbaycandan tarixi-etnik torpaqlarından deportasiya olunmuş azərbaycanlıların tarixi torpaqlarına qayıtması ilə bu aspektdə araşdırılmaların aparılmasını daha da gücləndirdi.

İbrahim BAYRAMOV,
filologiya elmləri doktoru, professor

Qeyd: “İrəvanda Azərbaycan dilli ali təhsilin tarixi” məqaləsi (I yazi) yazılar kən faktlarının və məlumatların dəqiqliyi üçün Z.Məhərrəmovun “İrəvanda məktəbdarlıq və maarifçilik (1800-1920-ci illərdə ədəbi-mədəni mühit)”, (Bakı, 2010), Nazim Mustafanın “İrevan şəhri (Ankara, 2015), C.Cəfərov və C.Allahverdiyevin “Təhsil tariximizdən: İrəvan Pedaqoji Məktəbi” (Bakı, 2017) kitabları əsas mənbə kimi götürülmüş və müəlliflərin fikirlərindən istifadə edilmişdir (Müəllif).